

Повчання Володимира Мономаха дітям

Я недостойний, дідом своїм Ярославом Мудрим і батьком своїм, і матір'ю своєю з роду Мономахів був наречений руським іменем Володимир. Сидячи на санях, тобто збираючись уже помирати, звертаюсь до вас із цим словом. Слухаючи мою грамотицю, не посмійтесь над нею, а прийміть її до свого серця, і не лінуйтеся, а щиро трудіться.

Що таке людина, як подумаєш про це? Велика розумом людина, та не може осягнути вона всіх чудес землі. Дивіться, як все мудро влаштовано на світі: як небо влаштовано, або як сонце, або як місяць, або як зірки, і тьма, і світло, і земля як на водах покладена, Господи, завдяки волі Твоїй!

А звірі, а птиці різні, а риби всілякі! І цьому диву подивуємося, як створено людину і які різні та багатолікі людські обличчя; якби і всіх людей зібрати, то кожен має свій вид і образ обличчя.

І тому подивуємося, як птиці небесні із раю-вирію летять¹. І перш за все до нашого дому, але не поселяються в одній країні, а сильні й слабкі розлітаються по всіх землях, щоб наповнилися щебетом ліси і поля. Все це дано людям на користь, на їжу і на радість їм. І знову скажемо: великі блага послані нам, грішним людям. Ті ж птиці небесні: коли їм звелено, то заспівають і звеселяють людей, а коли ні — то, маючи і мою свою, оніміють.

Прочитавши отсі слова. Діти мої, похваліть Творця всього земного і небесного, а все, що далі, то мого слабого розуму повчання.

Перш за все не забувайте убогих, а яко можете, по силі годуйте їх і подавайте сиротам. І вдову захистіть, не дайте сильним губити людину. Хто б то не був, правий чи винний перед вами, не вбивайте і не веліть убивати його; якщо і завинив хто в смерті, не губіть християнської душі.

Якщо ж вам доведеться цілувати хрест перед братами своїми або перед будь-ким, то перше спитайте свого серця, на чому ви зможете стояти твердо, і тільки тоді цілуйте. А поклявшись, не переступайте клятви, бо загубите душу свою.

Ніколи не майте гордощів у своєму серці і в розумі, а скажіть: сьогодні живий, а завтра помру; смертні ми.

Старих шануйте, як батька, а молодих, яко братів. Пам'ятайте, як учив мудрий Василь², зібравши круг себе юнаків:

При старших годиться мовчати, премудрих слухати, старшим підкорятися, з рівними і молодими мати згоду і бесіду вести без лукавства, а щонайбільше розумом вбирати. Не лютувати словом, не ганьбити нікого в розмові, не сміятися багато. Очі тримати донизу, а душу вгору.

В домі своєму не ледачкуйте, а за всім приглядайте самі, не покладайтесь на тиуна або на отрока³, щоб не посміялися люди ні над домом вашим, ні над вашим обідом. Брехні остерігайтесь, і пияцтва, і облуди, від того душа гине і тіло.

Куди б ви не вертали шлях своєю землею, не давайте отрокам своїм чинити зло і шкоду ні селам, ні посівам, щоб люди не проклинали вас. А куди б не прийшли і де б не зупинилися, напійте і нагодуйте нужденного.

Найбільше шануйте гостя, звідки б він до вас не прийшов: простий чи знатний, чи посол; якщо не можете пошанувати його дарунком, то пригостіть його їжею і питвом, бо він, мандруючи далі, прославить вас у всіх землях доброю чи злою людиною.

Хворого навідайте. Покійника проведіть в останню дорогу, бо всі ми смертні.

¹ За слов'янськими повір'ями, птахи на зиму відлітають у вирій, ірій - казкову країну, де не буває зими. І куди ховається вся жива природа. Ірій в повір'ях ототожнюється з раєм.

² В ті часи була популярна книга "Повчань" Василя Кесарійського. перекладена з грецької мови.

³ Тиун – економ, господарчий розпорядник при дворі; отрок - тут: слуга.